בסייעתא דשמיא!

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת נח"

****

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 8455798 - 054 - ניתן לקבל את העלון במייל.

נח איש צדיק תמים (ו, ט)

אמר **הרח"ק בעל ח"לב שמחה" מגור זי"ע** בתחילת פרשתינו אומר הפסוק "איש צדיק תמים", כלומר, לא רק 'צדיק' ו'תמים' הם שבחיו של נח, אלא גם המילה 'איש' היא שבח, והסדר בדווקא דרגה אחר דרגה.

קודם כל צריך האדם להיות 'איש', 'מענטש', וזהו שבח לאדם כי לא כל אחד מגיע למדרגה זו. מעבר לכך יש את מעלת הצדיק כפשוטו, בעל יראת שמים ומתנהג בצדיקות. והמדרגה היותר גבוהה היא 'תמים', וכפי שמבואר שבמעלה זו כלולות מעלות הענווה והשפלות.

נח איש צדיק תמים היה "בדורותיו" (ו, ט)

יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (רש"י).

ולכאורה הרי התורה מעידה על נח שהוא "צדיק תמים", ומי יכול לדרוש עליו גנאי? ובכלל, אם אפשר לדרוש לשבח למה לדרוש לגנאי? אלא תירץ **הרח"ק רבי יצחק מרדוויל זי"ע**, נח עצמו הוא שדרש לגנאי, שדימה למצוא בנפשו פגם של גיאות בעצם הידיעה שהוא צדיק, איך זה יודע על עצמו שהוא צדיק? וכה דיבר נח אל לבו: אילו נולדתי בדורו של אברהם הייתי רואה גודל צדקתו ולומד קצת ענוה של "עפר ואפר" ולא הייתי נחשב בעיני לכלום...

הרח"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע תירץ: על פי דבריו של **הרח"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע** שאמר: שלכל אדם מישראל צריך שיהיה בכיסיו שני דברים: בכים אחד – ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח. כז). ובכים האחר – "בשבילי נברא העולם" (סנהדרין, לז.). שתי בחינות הן, וישתמש בכל אחת מהן לפי הצורך. כשיצר הרע רוצה להראות לאדם את גדלו ורוב פועלו בתורה ובמצוות, כדי להביאו לידי גאוה והתנשאות – ישתמש במידת "ואנכי עפר ואפר". וכשהיצר רוצה להפילו ברשות עצבות ומרה שחורה ומראה לו את שפלותו – יתחזק במידתו השנייה: "בשבילי נברא העולם".

נח שהיה מוקף רשעים של דור המבול, הלך בעבודת ה' בדרך של "בשבילי נברא העולם", "צדיק תמים היה בדורותיו", נחשב בעיני עצמו לצדיק תמים. הנהגה זו היתה הכרחית לו "בדורותיו" דורות הרשעים, שלא יפול בנופלים. אך אילו היה בדורו של אברהם, בין צדיקים, בודאי שהיה הולך בדרך של "אנוכי עפר ואפר", ולא היה נחשב – בעיני עצמו – לכלום...

וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר (ו, יד)

"בכפר" – זפת. בתיבתו של משה, על ידי שהיו המים תשים דיה בחומר (טיט) מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חוזק המים, זפתה מבית ומבחוץ (רש"י).

אמר הכותב: כל המתבונן היטב בדברי רש"י, מיד שואל: ומה עם נח, הרי גם עליו העידה התורה שהיה צדיק תמים, ולמה לא חסה עליו התורה שלא יריח ריח רע?

אלא חשבתי בס"ד לתרץ, דיכול להיות שהיה כאן משמים כעין "ניסיון" לנח, והדברים יתבארו כדלהלן:

דהנה, **ה"אור החיים" הק' זי"ע** בסוף פרשת בראשית מבאר ומגלה גילוי מעניין, מדוע זכה נח למצוא חן בעיני ה'. וכותב שם: שישנם שלוש או ארבע מצוות שהמקיימם יש לו חן מיוחד אצל הקב"ה, והקב"ה לא הודיע אלו הם המצוות, בכדי שלא ירוצו כולם ויקיימו את מצוות אלו ולא את שאר המצוות. ונח זכה לקיים ולשמור את אותן מצוות ולכן זכה לחן מיוחד וניצל מהמבול.

ומסיים ה"אור החיים" זי"ע: גם שמו של נח רומז לכך שהיה לו חן, כי אותיות שמו של 'נח', הן אותיות 'חן'.

וכספר "חרדים" להרח"ק האלקי רבי אלעזר אזכרי זי"ע (מגדולי חכמי צפת בתקופת ה"בית יוסף" והאר"י זי"ע) מגלה לנו את אחת מן המצות שעשה נח שע"י כך זכה למצוא חן בעיני ה', וזה לשונו הק' (פרק סו' אות עה'):

"אם רוצה אדם למצוא חן בעיני ה', **לא יכעס**, שנאמר (בראשית ו, ח) ונח מצא חן בעיני ה', ולא פירשו למה, אלא בשמו פרושו, שהיה נח בדבורו ובמעשיו והלוכו כדאיתא במדרש הנעלם, לכן מצא חן, ח"ן ונ"ח חד הוא".

•

ובחומר מידת הכעס מובא בגמרא (פסחים סו' ע"ב): ריש לקיש אמר: "כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו". אמר רבי מני בר פטיש: "כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו".

ובגמרא (נדרים כב ע"א), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: "כל הכועס, כל מיני גיהנם שולטין בו" שנאמר, "והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך", ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר: "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה". ולא עוד, אלא שהתחתוניות שולטות בו, שנאמר: "ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש "איזהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש? הוי אומר: אלו התחתוניות.

•

וב"שער רוח הקודש" להמקובל מוהר"ר חיים ויטאל ז"ל בשם **האר"י ז"ל** [בדף י' ע"ב] מובא, וזה לשונו הק' (הדברים הם יסוד גדול לכל אחד ועל כן הבאתים באריכות): "מידת הכעס מלבד מה שמונעת ההשגה לגמרי וכמו שמצינו על פסוק ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר, וארז"ל כל אדם שכועס אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, האמנם יתר רעה יש לו מדבר הנזכר וכמו שנבאר.

והנה מורי ז"ל (האר"י ז"ל) היה מקפיד בענין הכעס יותר מכל שאר העבירות אפילו כשהוא כועס בשביל מצוה וכענין משה כנזכר לעיל, והיה נותן טעם לזה ואומר, כי הלא כל שאר העבירות אינם פוגמים אלא כל עבירה ועבירה פוגמת אבר אחד, אבל מדת הכעס פוגמת כל הנשמה כולה ומחליף אותה לגמרי. והענין הוא, כי כאשר יתכעס האדם, הנה הנשמה הקדושה מסתלקת ממנו לגמרי, ונכנסת במקומה נפש מצד הקליפה, וזהו סוד מה שאמר הכתוב טורף נפשו באפו וגו' [איוב י"ח], כי ממש טורף נפשו הקדושה ועושה אותה טריפה וממית אותה בעת אפו וכעסו. וכמבואר **בזוהר הקדוש** (פרשת תצוה דף קפ"ב ע"ב) כמה מגזים ענין הכעס עד שאומר כי מאן דמשתעי עם הכועס כאילו משתעי עם הע"ז עצמה...

ואע"פ שעושה האדם תקונים לנפשו ותשובה מעולה על כל עוונותיו ומצוות רבות וגדולות, הכל נאבדים ממנו לגמרי, לפי שהרי אותה הנשמה הקדושה שעשתה כל המעשים הטובים, נתחלפה בטמאה, והלכה לה ונשארה שפחה טמאה במקומה וירשה את גבירתה, וצריך שיחזור פעם אחרת לחזור ולתקן כל התיקונים הראשונים שעשה בתחילה, וכן הוא בכל פעם ופעם שהוא כועס. נמצא כי בעל הכעס אין לו תקנה כלל כי תמיד הוא ככלב שב על קיאו...

•

עוד ממשיך שם וכותב הרח"ק רבי חיים ויטאל ז"ל: "והכועס גם גורם היזק גדול אחר לעצמו, והוא, כי הנה אם עשה איזו מצוה גדולה אשר בסיבתה היתה איזו נשמה קדושה של איזה צדיק ראשון מסייעתו, ועתה על ידי הכעס מסתלקת גם היא, וזהו גם כן ענין טורף נפשו, באופן כי מי שהוא בעל כעס, אי אפשר לו כל

ימי היותו בעל מידה זו, להשיג שום השגה, אפילו אם יהיה צדיק בכל שאר דרכיו, לפי שהוא בונה וסותר כל מה שבנה בכל עת שכועס. כי בשאר עבירה אחרת אינה טורפת ועוקרת הנפש ממש, אף שאמנם נשארת דבוקה בו, אלא שהיא פגומה בבחינת אותה העבירה שעושה בלבד, וכאשר יתקן הפגם ההוא לבדו יתוקן לגמרי. אבל הכעס, צריך תקונים רבים והכנות רבות לחזור להביא את נשמתו הנטרפת ממנו, וכולי האי ואולי כנזכר בזוהר בפרשת תצוה כנזכר לעיל, כי לפעמים כפי בחינת ומציאות הכעס הוא אין לו תקנה עוד כלל, ולא די זה, אלא אפילו כשהייתי מלמד את אחי יצ"ו ולא היה יודע כפי רצוני והייתי מתכעס עמו, וגם על הדבר הזה הזהירני והוכיחני מורי במאד מאוד...

•

וצריך האדם לידע, שלפעמים דוקא בזמן שרוצים משמים ליתן לאדם איזה כח רוחני מיוחד, או אחרי שזכה לעלות בדרגה מסוימת, דוקא אז מזדמן לו איזה ניסיון קשה מאוד של כעס, מפני שברצונם של כוחות הרע לקחת ולהפסיד ממנו את המעלה העצומה לה הוא זכה או עתיד לזכות.
היוצא לנו, שמידת הכעס יכולה למחוק ולבטל את כל ההשגות הגבוהות ביותר שהשיג האדם עלי אדמות אף אם הוא נביא, חכם וקדוש.
ועל כן, נח שעליו העידה התורה שהיה צדיק תמים, שהיה נח בדבורו ואינו כועס כלל כפי שהבאנו לעיל – ולכן אף זכה למצוא חן בעיני ה' ולהינצל מהמבול, התנסה בניסיון משמים, לראות היעמוד בדרגתו הגבוהה – האם ישאר עם כל ההשגות הגדולות שהשיג.
על כן הקב"ה ציוהו למרוח את התיבה מבית ומבחוץ בזפת, לראות, האם כשיכנס לתיבה ויריח את ריח הרע של הזפת, יבוא לידי כעס ויאמר: "האם זה מגיע לי אחרי 120 שנה שאני עמלתי לבנות את התיבה, להריח כזה ריח רע, ולהיות סגור כאן למשך זמן רב"? או שגם אז ימשיך נח בדרכו הנפלאה ויישבר את מידת הכעס ויזכה להתעלות עוד ועוד.
והנה התורה ממשיכה ומספרת איך שנח הצדיק למרות הכל, עמד בניסיון, והמשיך לשרת ולהאכיל את החיות בסבלנות, במסירות, ובצורה נינוחה, ללא שום תרעומת ותלונות וכעס, ועל כן זכה לעלות ולהעפיל למעלות רמות ונשגבות...

•

ובספר "מדרכי העליה" להגה"צ המקובל רבי יעקב עדס שליט"א מובא (פרק ח'), שזהו מה שאמרו חז"ל בסוף מסכת עוקצין שהוא סוף ששה סדרי משנה: "אמר רבי שמעון בר חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".
ויתכן שמכלל כוונת מאמר זה, הוא מפני שעל ידי שיש שלום ניצולים מכעס. וזהו כלי מחזיק ברכה, שאם נכשל בכעס, אז אף אם זכה לברכות הרבה, מכל מקום עלול להיות שאינו זוכה להחזיק אותם מפני חילוף הנשמה, ואף שהיו לו ברכות, אינם מוחזקות אצלו. אך על ידי השלום שמצילו מהכעס, זוכה שכל ברכה שקיבל נשארת אצלו.
ולא בכדי, תיבת "מחזק" (הנזכר בדברי המשנה הנ"ל "לא מצא הקב"ה כלי **מחזק** ברכה" בכתיב חסר), עולה בגימטריה קנ"ה, ותיבת "הכעס" עולה בגימטריה קנ"ה, לומר, שמחזק ברכה זו – הוא לבטל ענין הכעס.
ומפיים שם: וכתבו חז"ל דבר זה דווקא בסיום הש"ס, לומר, שאם זכה האדם לסיים את הש"ס שהוא הארה גדולה ועצומה בנשמה, צריך מאד להיזהר שלא להפסיד האורות הרוחניים שקיבל, על ידי הכעס, אלא ישמור עצמו מן הכעס ועל ידי זה האורות הרוחניים ישמרו אצלו לנצח בכל תוקפם.
ושמעתי אף לפרש, שזה הסיבה שבהרבה מקומות מצוי נסיונות של כעס דווקא ביום שישי אחרי הצהרים, שהוא מפני שהוא זמן של קבלת תוספת הנשמה יתירה של שבת, ולכך מנסה היצה"ר דווקא להביא לידי כעס, שבכך יסתלקו תוספת הנשמה יתירה מאותו האדם...

צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה. ופתח התיבה בצדה תשים, תחתיים שניים ושלשים תעשה (ו, טז)

בספר הקדוש "**תולדות יעקב יוסף**" **להרה"ק מפולנאה זי"ע** מובא בשם רבו **הבעל שם טוב** הק' זי"ע את הסוד שבו יכול הצדיק לבטל גזירות רעות! דלכאורה, איך יכול הצדיק לבטל גזירתו יתברך שמו? אלא כי הגזר דין בנוי מאותיות, ויכול הצדיק לעשות צירוף אחר מן אותיות אלו ממש, דיכול להפוך ע"י תפילתו וצדקתו את האותיות 'צהר' ל'רצה', להקדים את האות ר"ש קודם האות צד"י, וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין מד:) "אמר ר"א, לעולם יקדים אדם תפילה לצרה" – שעל ידי התפילה מקדים אותיות "צהר" שיהיה "רצה". וגם אמרו חז"ל (בבא בתרא קטז.) "כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש רחמים עליו", שנאמר (משלי ט"ז, י"ד) "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", "יכפרנה" – מלשון חילוף, כלומר: החכם הוא יחליף את הגזר דין מ"ערש" ל"עשר", ומ"דוי" ל"יוד".
ועל פי יסוד זה הוא מסביר את דברי הכתוב: שדבר זה פתח בו הקב"ה לנח אשר הוא צדיק הדור, שיוכל להמתיק הדינים על ידי צירופי התיבות, ומ'צהר' יוכל לעשות 'צהר'. וזהו: "צהר תעשה לתיבה" – שיעשה מהתיבה, דהיינו מהמילה 'צרה' – 'צהר'. עד כאן תוכן דבריו.
ובספר "ילקוט גרשוני" ממשיך להסביר את הפסוק בדרך זו באופן נפלא: "ואל אמה" – ראשי תיבות **א**לוקים **מ**ידת **ה**דין, "תכלנה מלמעלה" – תכלה את מידת הדין ותחפוך אותה לרחמים. "ופתח התיבה" – היינו האות הראשונה של תיבת 'צרה' שהוא האות צד"י, "בצידה תשים" – תשאיר אותה במקומה. ואילו "תחתיים" – את האותיות התחתונות, דהיינו האות רי"ש והאות ה"א שבתיבת 'צרה'. "שניים ושלישים תעשה" – היינו האות רי"ש שהיתה עד עתה האות השניה, תבא עתה כעת בתיבת 'צהר' להיות אות שלישית...

•

כן פירש **הרה"ק רבי שמעון מיערופלב זי"ע** את הפסוק (תהילים לג, יח) "הנה עין ה' אל יראיו למייחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב", דהכוונה היא: "הנה עין ה' אל יראיו" – שהקב"ה נותן את האות עי"ן אל יראיו – הצדיקים, שיוסיפו אותו לאותיות 'מות', וע"י זה נעשה צירוף אותיות 'מעות', וגם מ'רעב' מוציא את האות עי"ן ונהיה שני מילים: 'מעות רב', ובזה ממתיקים גזר דין המיתה, וזוכים לחיים ופרנסה גם יחד, וכהמשך הכתוב "להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב".
ובזה הוסיף לפרש מה שאנו אומרים בתפילת ראש השנה: "הסובל ומעלים עין מסוררים" – שהשי"ת מעלים מהרשעים את האות 'עי"ן', שאין יכולים להמתיק דין המיתה, אבל ממשיכים ואומרים: "העליון ועינו אל יראיו" – ליראיו הוא נותן את האות עי"ן בידם...

ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי (ח, כא)

הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן מפוניבז' זי"ע אמר: כי את משמעות האמיתית של הפסוק – "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", הבנתי היטב באחת מביקוריי אצל **הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע** – וכך היה מעשה:
פעם אחת נכנסתי ובאתי למעונו של החפץ חיים שבראדין, ומצאתיו שעומד ומאכיל את בנו הפעוט 'אהרן', ילד זקוניו (מזווג שני), שישב באותה שעה על כסא גבוה המיוחד לתינוקות.
ה'חפץ חיים' ריצה את הילד פעם אחרי פעם בקול מתחנן, 'אהר'לה, אכול. אהר'לה, אכול', ואהר'לה מתעקש וממאן לאכול.
לפתע הסב ה'חפץ חיים' את פניו אלי, אחרי שהבחין בהיכנסי, ויאמר: "היודע מר, מדוע הילד איננו אוכל? זה היצר הרע שמפתה אותו לבל יאכל"!
והוסיף מיניה וביה, הלא מקרא מלא הוא בספר בראשית "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ובפירוש רש"י, 'מנעוריו' משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע, וכי מה מסוגל יצר הרע לומר לילד כה פעוט, אם לא 'אל תאכל' 'תהיה חלש', 'לא יהיה לך כח', 'תהיה ילד חולני ולא תלך ללמוד בחיידר'... וכי משהו אחר יכול יצר הרע להסית ילד רך בשנים, שעוד לא מחוייב בשום מצוה, ופטור מעונשין?...
למשמע הדברים – המשיך הרב מפוניבז' וסיפר – נתחייכתי ועל פני ריחפה בת שחוק קלילה של קורת רוח. ראה אותי החפץ חיים בחיוכי, ופנה אלי שוב בנימה של אדם המביא לדבריו ראיה ניצחת: "רוצה מר להיווכח באמיתות הדבר, ילך נא לראות איך שהגוי השכן זולל וסובא ("ווי אזוי ער פרעסט און זויפט"), כי אותו יצר הרע המניא את אהר'לה שלנו מאכילה, הוא גופו אומר אל הגוי, "אכול, זלול... יהיה לך הרבה כה, תוכל להרביץ ולהרוג יהודים"!...

"מודעה רבה לאורייתא"

במשך שנות החמוצאה לאור של הגליון "פנינים", התוועדתי לכך, שישנם הרבה אנשים שנושאים עמם הרבה אמרות או פנינים מיוחדים שנאמרו ע"י גדולי הדורות, אותם הם שמעו מאבותיהם, זקניהם או רבותיהם וכד', דברים יקרים אשר לא שזפתם עין המונחים בקרן זוית.
עם תחילת המחזור החדש של פרשיות התורה, הנני רוצה לשתף את חמוני בני ישראל היקרים די בכל אתר ואתר אשר נושאים בקרבם כאלו אוצרות, לשלחם אל שולחן המערכת, בכדי שנוכל להאיר ולשמח את עיני ישראל במרגליות אלו.
(מטבעם של דברים סגנון וערכית העלון וכד', איננו יכולים להתחייב שכל מה שישלח ייכנס ויפורסם בעלון, אבל דברים מיוחדים – 'פנינים' המשרתים את קו עריכת העלון, יעלו על שולחן מלכים – מאן מלכי רבנן...)

אפשר לשלוח חומר מוקלד למייל: pninim16@gmail.com
בברכת התורה – חרב יוסף ברגר